

Jugoslavija i savremeni tokovi u Evropi i svetu

Prof. dr *BUDIMIR KOŠUTIĆ*

Stvaranje države Južnih Slovena bio je izraz težnji jugoslovenskih naroda, ali i evropskih i svetskih sila. Međutim, istorija je pokazala da deo političkih snaga u nekim jugoslovenskim narodima nije iskreno prihvatio zajedničku državu. Ulaskom u jugoslovensku zajednicu ti narodi su izbegli sudbinu pobedenih sila, a u sastavu zajedničke države su ostvarili minimum svog nacionalnog programa, ne odričući se njegovog maksimalnog ostvarenja – potpune samostalnosti.

U uređenju zajedničke države posle drugog svetskog rata pokušalo se sa uspostavljanjem višedimenzionalnog, kooperativnog, konsenzualnog, participativnog i samoupravnog federalizma. I pored iskrenosti brojnih učesnika u tim procesima izgradnje posebnog tipa države ne sme se prevideti postojanje snaga koje su i dalje sanjale o vlastitoj nacionalnoj državi, a što je vreme odmicalo te snage su bivale sve jače. Ustavom iz 1974. godine Jugoslavija je uobličena kao nedelotvoran spoj konfederalnih i federalnih elemenata, nesposobna da reaguje na promene unutar i van svojih granica.

Tumačeći upotrebu prava na samoopredeljenje autor smatra da, pošto su jugoslovenski narodi slobodnom voljom stvorili zajedničku državu, a kako u toj državi nisu izloženi nikakvom zlostavljanju, ostvarivanje njihovog, svakako, legitimnog prava na samoopredeljenje moguće je izvesti samo klasičnom secesijom, odnosno otepljenjem od ostalih naroda Jugoslavije. Takav čin bi neminovno izazvao brojne implikacije – međunarodnopravne, političke, bezbednosne i druge, kako za jugoslovenske narode tako i za naše okruženje. Već sada je izvesno da bi to značilo secesionistički, odnosno antisecesionistički sukob sve do otvorenog mešanja stranog faktora, što bi moglo da preraste i u oružani sukob sa nesagledivim posledicama.

Ekonomski, politički i drugi razlozi govore u prilog opstanka Jugoslavije kao demokratske, višestranačke parlamentarne pravne države. Izvesno je da ona ne može biti ni unitarna, ni konfederalna, već federalna. Poželjnost opstanka Jugoslavije proističe još i iz razloga što nije moguće razgraničiti pojedine jugoslovenske narode, posebno dva najbrojnija – hrvatski i srpski. Imperativ je, dakle, demokratski dijalog svih legitimnih predstavnika naroda i republika u Jugoslaviji i traženje mirnog načina izlaska iz krize.

U Evropi i svetu nastale su značajne promene. Ravnoteža snaga, koja je bila uspostavljena nakon drugog svetskog rata, više ne postoji. Iako se taj evropski i svetski poredak zasnivao

na ravnoteži sile (i straha) dva vojna bloka i dve izrazito suprotstavljene ideologije, on je osigurao Evropi i svetu razdoblje najdužeg mira. Nesumnjivo, pored nesporne vrednosti mira, savremeno čovečanstvo traži ostvarenje i drugih vrednosti, posebno slobode, demokratije i životnog standarda dostojnog ljudskih bića. Stoga, preobražaje u Evropi treba posmatrati u svetlu tih novih, viših zahteva. Istovremeno, treba biti svestan da iščezavanje jednog poretka, poretka tzv. realnog socijalizma, raspuštanje jednog vojnog bloka uz jačanje drugog i poraz jedne ideologije uz nekritičko prihvatanje druge otvara mnoga složena pitanja i pruža mogućnosti i za retrogradna kretanja u Evropi i svetu.

6
v
0
Određeni procesi u Evropi, kao i u Jugoslaviji, pokazuju tendenciju obnove krajnje konzervativnih snaga i poredaka iz evropske i jugoslovenske prošlosti, što svedoči o potrebi za ulaganjem posebnih napora radi uspostavljanja novog, progresivnijeg, demokratskijeg, slobodnijeg i bezbednijeg poretka od poretka koji je postojao. Nastanak takvog novog poretka u Evropi i svetu (poredak mira, bezbednosti i pravde) predstavlja mogućnost, ali ne i apsolutnu izvesnost.

STVARANJE JUGOSLAVIJE – IZRAZ TEŽNJI JUGOSLOVENSKIH NARODA I EVROPSKIH I SVETSKIH SILA

U okviru tih evropskih i svetskih promena treba posmatrati i procese u Jugoslaviji. Jer, nesporno je da je Jugoslavija, kao zajednička država Južnih Slovena, nastala kao izraz njihovih interesa i potreba. No, istovremeno, tu i takvu Jugoslaviju ocenila je kao neophodnu tadašnja evropska i svetska javnost. Jer, i tada, kao i sada, postojale su snage i tendencije usmerene ka drugačijem uobličanju Evrope i sveta. Ne sme se zaboraviti da ni među silama pobednicama u prvom svetskom ratu nije postojalo saglasje o arhitekturi Evrope, odnosno o potrebi nastanka Jugoslavije kao zajedničke države Južnih Slovena. Posebno je Italija insistirala na izvršenju Londonskog ugovora iz 1915. godine, kojim su joj date određene oblasti i teritorije Austro-Ugarske kao „nagrada“ za ulazak u rat na strani saveznika. U takvim uslovima, Slovenci

i Hrvati pokazali su poseban interes za stvaranje zajedničke države Južnih Slovena, jer bi, u suprotnom, bili konačno razdijeljeni između više država. Takvu državu bilo je, pak, moguće obrazovati zahvaljujući izuzetnom ratnom doprinosu Kraljevine Srbije na strani saveznika u prvom svjetskom ratu, njenoj opredeljenosti za oslobođenje svih Južnih Slovena od tuđinske vlasti, njenim demokratskim i slobodarskim tradicijama i parlamentarnim institucijama. Istovremeno, i saveznici su imali interes za obrazovanje te jugoslovenske države, koju su videli i kao branu od mogućeg uticaja boljševičke Rusije. Kako su sva tri južnoslovenska naroda – Srbi, Hrvati i Slovenci, uz to tvrdili da je reč o jednom narodu s tri imena, stvaranje Jugoslavije bilo je u skladu sa principom, na kojem je posebno insistirao predsednik SAD Vilson, o pravu naroda na samoopredeljenje.

Istorija je pokazala da nisu svi s istom iskrenošću prihvatili zajedničku državu. Nemali deo političkih snaga u slovenačkom i hrvatskom narodu smatrao je da je pristupanje Jugoslaviji samo etapa na putu obrazovanja vlastite nacionalne države. Za njih je bilo presudno važno da se odvoje od poražene Austro-Ugarske i izbegnu njenu sudbinu pobeđene sile, jedne od uzročnika prvog svetskog rata. Stoga su, ulazeći u sastav zajedničke države, ostvarivali minimum svog nacionalnog programa, ne odričući se njegovog maksimalnog ostvarenja. Obrnuto, predvođeni svojom kraljevskom dinastijom, Srbi su verovali da su stvaranjem Jugoslavije rešili svoje nacionalno pitanje i bili su spremni na brojne ustupke radi mira i prosperiteta zajedničke države. Stoga, nisu na vreme uočili da određene snage u zemlji i njihovi saveznici u inostranstvu šire sliku o srpskom narodu kao hegemonističkom i zavojevačkom, a o Jugoslaviji kao veštačkoj versajskoj tvorevini i tamnici naroda.

Takvom prikazivanju srpskog naroda i težnji za razbijanjem Jugoslavije priključila se i Kominternu. Slično stanovište je zauzimala i KPJ sve do sredine tridesetih godina, kada je opasnost od fašizma već postala evidentna i kada je bilo jasno da će se od te pošasti morati braniti svim silama. Ocenivši da je stvaranje i postojanje Jugoslavije upereno i protiv interesa Sovjetskog Saveza, Staljin je dao poseban doprinos delatnosti sračunatoj na njeno razbijanje, a isto su činili i predstavnici

komunističkih partija poraženih zemalja u prvom svetskom ratu. U okviru toga moglo bi se razumeti i stvaranje posebnih organizacija komunističke partije Slovenije i Hrvatske, te odluka da se obrazuje i komunistička partija Makedonije. U vezi s tim, može se postaviti opravdano pitanje zašto nije donesena odluka da se formira i KP Srbije. Istoričari naše novije političke istorije, osobito komunističkog pokreta, na to pitanje daju različite odgovore. Ima i takvih koji tvrde da KP Srbije nije formirana zato što se, navodno, radilo o hegemonističkom (srpskom) narodu, koji kao takav na to nije mogao imati pravo. Istoričari takav odgovor potkrepljuju i jednom izjavom Vladimira Bakarića na Zemaljskoj konferenciji Komunističke partije u Ljubljani 1934. godine. Razmišljajući tako, neki tvrde da su takve i slične teze, a i rešenja kojima su srpskom narodu uskraćivana neka prava koja su drugi narodi imali, preteča dubljih raskola, koji su na našoj političkoj i partijskoj sceni napstupili kasnije, te da je to jedan od indikatora očitog raskoraka tadašnjeg (i kasnijeg) vođstva komunističkog pokreta u Jugoslaviji i srpskog naroda, što je izazvalo krupne posledice po njegov ukupni politički status u tzv. drugoj Jugoslaviji. Preokret u politici Komunističke partije Jugoslavije prema Jugoslaviji kao državi nastao je tek sa pojavom fašističke opasnosti u Evropi, a tome je umnogome doprinela i promena stava Kominterne.

Razdoblje drugog svetskog rata pokazalo je svu težinu opredeljenja za postojanjem posebne države hrvatskog naroda. Oslonjen na fašističke sile i posrednu podršku Vatikana, ohrabren grandioznim dočekom nemačkih okupacionih snaga u Zagrebu, aprila 1941, ustaški pokret je proglasio „Nezavisnu Državu Hrvatsku“. Koristeći institucije banovine Hrvatske, podarene joj sporazumom Cvetković-Maček, nova ustaška vlast izvršila je najgroznije zločine u istoriji čovečanstva i sprovela neviđeni genocid nad srpskim narodom u granicama te monstrum države.

UZROCI I RAZMERE JUGOSLOVENSKE KRIZE

Posleratni razvoj Jugoslavije odlikovao se pokušajima izgradnje jednog novog, samoupravnog socijalističkog društva. Na temelju tog i takvog društvenog poretka, pokušalo se sa

uspostavljanjem tzv. višedimenzionalnog, kooperativnog, konsenzualnog, participativnog i samoupravnog federalizma. Ne treba negirati iskrenost brojnih učesnika u tim procesima izgradnje posebnog tipa države i samoupravnog socijalističkog društva. No istovremeno, ne sme se ni prevideti postojanje snaga s drugim ciljevima i namerama. Naime, bilo je naivno verovati da se san o vlastitoj nacionalnoj državi, koja se nije uspjela obrazovati u vreme kada je to pošlo za rukom drugim evropskim narodima, tako lako napušta. Snage koje su bile spremne da izvrše genocid kakav su izvršile u „Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“ nad srpskim narodom (kao i nad Jevrejima i Romima) ne predaju se nikad. Njihov uticaj ni u kasnijim procesima izgradnje Jugoslavije nije bio zanemarljiv. Što je više vremena odmicalo od okončanja drugog svetskog rata, te snage su bivale sve jače i rezultat njihovog delovanja bio je tzv. masovni pokret u Hrvatskoj krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, sa izrazitom nacionalističkom ideologijom i strategijom, a time i nacionalističkim konceptom državnog ustrojstva sopstvene države i država drugih jugoslovenskih naroda.

Amandmanima na Ustav iz 1963. i Ustavom SFRJ iz 1974. godine uspostavljen je disfunkcionalan ekonomski i politički sistem. Kada bi i bilo moguće izgraditi idealan privredni sistem, zasnovan „na svačijoj i ničijoj svojini“ (društvena svojina), na samoupravnom sporazumevanju i dogovaranju, na odsustvu eksploatacije i tržišta, konkurencije i selekcije, takav sistem ne bi mogao funkcionisati samo u jednoj zemlji, čak kad bi ta zemlja bila mnogo veća i razvijenija od Jugoslavije. Stoga, nije nimalo čudno što se jugoslovensko društvo nalazi u sveopštoj krizi. Njen uzrok nije bio u federalnom obliku državnog uređenja, nego u monopolu društvene svojine, partijskom monopolu i monopolu jedne ideologije. Umesto da se uzrok traži tamo gde je stvarno bio – u bazičnim produkcionim odnosima i, na njihovim osnovama, veštački izvedenoj celokupnoj nadgradnji, nađen je u državnom uređenju. To je i bio razlog da se sva društvena energija usmeri na reformu toga uređenja, pa otud brojni zaključci o potrebi za daljim jačanjem društvene svojine i samoupravljanja, odnosno za ubrzanim razvitkom novog konsenzualnog,

kooperativnog i samoupravnog federalizma. Naravno, kako uzroci krize nisu bili u toj sferi, ona se sve više produbljivala, a savezna država sve više razgrađivala. Iako ne postoji idealan, savršen tip federalne države, jer je federalizam u biti kompromisan i pragmatičan pojam, ipak federalizam nije i apsolutno prazan pojam. Naime, nije sporno u teoriji i praksi federalizma da nema savezne države ako ne postoji određeni domen njenih funkcija, kao i poseban federalni aparat koji te funkcije izvršava na osnovu i u okviru ustava. Stoga, iako se federalizam zasniva na kompromisima, postoje granice preko kojih se u tim kompromisima ne sme preći ako se želi konstituisati demokratska i delotvorna zajednica. Na žalost, o tim principima demokratije i delotvornosti u nas se nije vodilo računa, posebno pri izradi ustavnih amandmana iz 1968, 1971. i Ustava iz 1974. godine. Jer, Jugoslavija je uobličena kao nedelotvoran spoj konfederalnih i federalnih elemenata, nesposobna da reaguje na promene unutar i van svojih granica. Naime, federalna struktura državnih organa potpuno je zavisna od republičkih organa i oni mogu uvek blokirati rad saveznih organa. Pri tom, i Predsedništvo SFRJ, čija je uloga, shodno Ustavu SFRJ, u prevazilaženju tih blokada značajna, i samo može biti blokirano. Posebno stoga što njegovi članovi odgovaraju pojedinačno skupštinama republika i staraju se više o interesima svoje republike nego o interesima jugoslovenske zajednice kao celine. Stoga, verovatno je Jugoslavija jedina zemlja u svetu u čijem predsedništvu se nalaze kao punopravni članovi i oni koji su se deklarirali i koji rade na razbijanju Jugoslavije kao države.

Tako uređena savezna država mogla je funkcionisati dok su se odluke donosile van Ustavom utvrđenih institucija. No, Savez komunista se raspao (a nije ni bio dorastao problemima sa kojima se suočava), a ličnost predsednika Republike je sišla sa istorijske pozornice i odlučivanje se moralo vratiti u Ustavom SFRJ predviđene institucije. A te institucije i ti mehanizmi odlučivanja tako su skrojeni, prema Ustavu, da naprosto ne mogu funkcionisati, i tu nikakva parcijalna popravka ne bi dala željene rezultate.

PROMENE U EVROPI I NJIHOV UTICAJ NA JUGOSLOVENSKU KRIZU

Dok su postojala dva vojna bloka i ravnoteža snaga među njima (Varšavski i NATO), postojao je poseban interes zapadnih i drugih zemalja Evrope za postojanjem Jugoslavije. Naime, Jugoslavija je bila neka vrsta „tampon-zone“ između ta dva vojna bloka i ideološki podeljenih zemalja „slobodnog“ i „komunističkog“ sveta ili, kako je rekao V. Čerčil, „sveta iza gvozdene zavese“. Otuda naponi Jugoslavije da se razlikuje od zapadnog i istočnog sveta i spremnost Zapada da podrži takvu Jugoslaviju, bez obzira na to što nije bila ni višestranačka ni parlamentarna država. Pitanje ostvarivanja ljudskih prava i sloboda građana, odnosno gaženja tih prava nije nikog među relevantnim evropskim i svetskim faktorima interesovalo. No, nakon sloma tzv. realsocijalizma na Istoku i raspuštanja Varšavskog ugovora, nastali su novi procesi u Evropi i svetu. S jedne strane, nastavljaju se ranije započeti procesi integracije evropskih zemalja shodno ekonomskim i drugim interesima naroda i država Evrope. S druge strane, javljaju se težnje za uspostavljanjem takvog poretka u Evropi u kojem će biti ostvareni neki davnašnji snovi pojedinih „istorijskih“ naroda i država. Najzad, i mnogi drugi narodi koji nisu uspjeli da u prethodnom veku obrazuju vlastitu nacionalnu državu, ili su je izgubili, teže da ostvare tu želju i kada ona nije ni u interesu tih, ni u interesu drugih naroda.

U kontekstu tih procesa treba ocenjivati stav evropskih i drugih zemalja i država prema pitanju opstanka Jugoslavije kao zajedničke države Južnih Slovena. Jer, ni u istoj evropskoj državi, a posebno ni u savezima evropskih država, ne postoji potpuno saglasje o potrebi opstanka Jugoslavije. Naime, očigledna postaje težnja određenih političkih snaga u tim državama za povraćajem teritorija koje su im nekada pripadale, ili za kontrolom određenih područja i država, s tim da ta kontrola bude ostvarena ekonomskim i političkim sredstvima, a ne više oružanom silom kao u prošlosti. Protivrečnost interesa pojedinih evropskih i svetskih faktora kada je reč o sistemu evropske bezbednosti i svetskog poretka implicira i različite opcije kada se radi o opstanku ili raspadu jugoslovenskih država. Nema, dakle, opšte saglasnosti da je Jugoslavija

nužna i neophodna, i da se njen opstanak mora garantovati i odgovarajućim merama svetske i evropske zajednice, već svaki od faktora evropskog sistema bezbednosti – SAD, Nemačka, EZ i dr., svoju strategiju prema raspletu jugoslovenske krize podržavaju u skladu sa svojim parcijalnim strateškim interesima. Staviše, moglo bi se reći da su dosta jake i one snage koje teže Jugoslaviji kao državi. No, svim tim snagama zajedničko je to što žele da se Jugoslavija raspadne bez otpora, mirnim putem, imajući u vidu, pre svega, opasnosti po bezbednost u Evropi ako bi došlo do raspada. Pri tom, rasplet objektivno nije u interesu nijednog jugoslovenskog naroda, a njihovi izabrani predstavnici u tzv. slobodnim višestranačkim izborima daju snažan doprinos njegovoj realizaciji. Postupajući na taj način, ti predstavnici se pozivaju na navodno opšteprihvaćeno načelo u svetu o „neotuđivosti i nedeljivosti, neprenosivosti i nepotrošivosti prava na samoopredeljenje i suverenost svakog naroda, uključujući tu i neokrnjeno pravo na otcepljenje i na udruživanje“. Istovremeno, da bi tom svom zahtevu za vlastitom nacionalnom državom obezbedili što širu podršku, ukazuju na to da su uzroci ekonomske bede stanovništva u njihovoj republici u postojanju savezne države (savezna država u pravom smislu reči nije nikad funkcionisala, pa ni postojala) i uticaja u njoj „boljševičkog srpskog naroda i navodno prosrpske komunističke Jugoslovenske narodne armije“. Stoga, svi navodno legitimni predstavnici naroda, u težnji da dovrše u okviru predratne i posleratne Jugoslavije pripremani nacionalni program za stvaranje vlastite nacionalne države, donose deklaracije o nezavisnosti i nedeljivosti, kao i o neograničenoj suverenosti „svoje“ republike i nude drugim republikama predloge za razdruživanje na demokratski način i eventualno udruživanje u savez država (ako ispune uslove koje postavite „demokrate“). Ali, postavlja se pitanje, koliko su ti zahtevi zasnovani na Ustavu SFRJ i međunarodnom pravu?

O PRAVU NA SAMOOPREDELJENJE JUGOSLOVENSKIH NARODA

Ustav SFRJ polazi od toga da je nova Jugoslavija nastala na osnovu prava svakog jugoslovenskog naroda na samoopredeljenje, uključujući i pravo na otcepljenje. Pri tom, nijedan

posleratni ustav Jugoslavije nije pošao od toga da je Jugoslavija privremena država. Naravno, iz toga se ne sme izvesti zaključak o večnosti država – države nastaju i nestaju, ali se nikad ne ukidaju same. Posebno, to pravo ukidanja države ne pripada njenim delovima, naročito onim koji nikada nisu imali svojstvo države i međunarodno priznatog subjekta. Stoga, u Ustavu Jugoslavije ne priznaje se mogućnost promene granica bez saglasja svih republika, niti se priznaje pravo na kapitulaciju zemlje. Uz to, u proceduri za promenu Ustava traži se sveopšta saglasnost republičkih skupština za ma koju izmenu Ustava. Kako je otcepljenje od Jugoslavije nesumnjivo jedna od izuzetno značajnih, gotovo radikalnih izmena Ustava, shodno navedenoj ustavnopravnoj proceduri ne može se izvršiti bez saglasnosti drugih skupština i odgovarajuće odluke Saveznog veća Skupštine Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

U međunarodnom pravu, kao i u uporednom ustavnom pravu, priznato je pravo na samoopredeljenje naroda. No, što je veoma važno, to je pravo svrstano u grupu demokratskih prava i ne može se izolovano posmatrati. Ono je kao takvo neprimenjivo u totalitarnim sistemima kakvi su uspostavljeni u nekim našim republikama nakon navodno demokratskih izbora. Posebno, ni u jednom aktu taj princip nije iskazan na boljševički način, kako to čine u nas navodno „mlade demokratije“, insistirajući na pravu na otcepljenje i stvaranju vlastite države. Jer, nije sporno u teoriji međunarodnog prava i praksi međunarodnih institucija da se pravo na samoopredeljenje naroda mora posmatrati zajedno sa drugim principima međunarodnog prava, posebno sa principom o teritorijalnom integritetu država. Otud je Komisija za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija dala tumačenje da se pravo na samoopredeljenje naroda iz člana 1. Povelje OUN ima shvatiti kao pravo na samoupravu, jer Povelja garantuje teritorijalni integritet svake države članice OUN. Obrnuto, realizacija prava na samoopredeljenje naroda ostvarila se kao pravo porobljenih naroda (kolonije) na samostalnost. No, ni ti narodi nisu to svoje pravo ostvarili bez, često duge i teške borbe protiv određene strane sile. Što se tiče jugoslovenskih naroda, očigledno je da oni nisu porobljeni, već da su dobrovoljno stvorili Jugoslaviju 1918. godine, uprkos brojnim suprotnim izjavama koje se sada množe na javnoj političkoj sceni, u kojima

se postojeća država ruši na najcrnji način. Nije sporno da tu državu treba modernizovati i svakovrsno poboljšavati tako da u njoj nijednom narodu ni građaninu ne bude tesno, ali se sada ona mora braniti i od onih koji su dali pristanak da se formira i koji su u nju ušli svojom voljom.

S obzirom na takvo stanje, tj. na to da su Jugoslaviju stvorili njeni narodi slobodno izraženom voljom, te da u toj državi nisu izloženi nikakvom zlostavljanju, ostvarivanje njihovog, svakako, legitimnog prava na samoopredeljenje moguće je samo putem klasične secesije, odnosno otcepljenjem od ostalih naroda Jugoslavije. Kakve bi implikacije – međunarodnopravne, političke, bezbednosne i druge – mogle nastupiti kako po same narode koji pristupaju otcepljenju, tako i po ostatak Jugoslavije, Balkan i Evropu, ostalo bi da se vidi. Već je sada izvesno da bi to značilo secesionistički, odnosno antisecesionistički sukob, sve do otvorenog mešanja stranog faktora, što bi moglo da preraste i u oružani sukob sa nesagledivim posledicama.

Očigledno je, s obzirom na takvo stanje, da se u preuređenju savezne države treba vratiti građaninu, koji mora biti objektivno obavešten o svim relevantnim okolnostima, i njemu prepustiti odluke o najboljem obliku državnog uređenja u jugoslovenskoj zajednici. Paradoksalno je da tzv. mlade demokrate pokazuju spremnost da priznaju građanina u republici u čijim administrativnim granicama njihova nacija ima većinu, a da to isto načelo o građaninu poriču u saveznoj državi.

O NEKIM ASPEKTIMA RAZREŠENJA JUGOSLOVENSKE KRIZE

Pravo na samoopredeljenje, koje uključuje i neokrnjeno pravo na otcepljenje, kako ga interpretiraju pojedini ustavni amandmani ili kompletni ustavi republika ili njihove deklaracije o samostalnosti, suverenosti ili razdruživanju, pre je mit nego realno pravo. No, nije samo u tome protivurečnost tih interpretacija o pravu na samoopredeljenje. Jer, ti interpretatori previđaju da je Jugoslavija nastala pre republika u svom sastavu, da republike imaju osnov svog postojanja u saveznom ustavnom poretku, da republičke granice nisu nikad legalno i

legitimno utvrđene i da, prema tome, pri uspostavljanju republika nije poštovan u potrebnoj meri nacionalni princip. To nije očigledno samo u odnosu na Bosnu i Hercegovinu već i u odnosu na druge republike. Stoga, paradoksalno je kada se pokušava proglasiti univerzalnost prava naroda na samoopredeljenje, uključujući tu i pravo na otcepljenje (ili „razdruživanje“, izmišljeni pojam savremenih jugoslovenskih secesionista), a, zatim, to isto pravo teritorijalizovati u okviru nepravedno uspostavljenih granica republike. Drugim rečima, pravo naroda na samoopredeljenje se pokušava zameniti pravom republika na „razdruživanje“ i „udruživanje“. Pri tome, zaboravlja se da najveći deo republika nije imao nikad svojstvo državnosti (izuzimajući Srbiju i Crnu Goru), i da ne mogu obrazovati savez država republike koje nemaju kompletna svojstva državnosti, a koja predviđa nauka i praksa međunarodnog prava i međunarodnih odnosa. Naravno, glavni protagonisti „mirnog i demokratskog razdruživanja“ Jugoslavije iznose predloge o nepovredivosti unutrašnjih republičkih granica, uz istovremeno otvorene ili prikrivene aspiracije prema narodima i teritorijama drugih republika i regija. S druge strane, ako bi postojala namera da se poštuju unutrašnje granice, s pravom se postavlja pitanje ko ima pravo da liši drugi jugoslovenski narod da se koristi istim pravom na samoopredeljenje, otcepljenje i udruživanje. Najzad, ako Jugoslavija nije moguća ni kao savezna država ravnopravnih naroda i građana zbog življenja u njoj pripadnika različitih nacija i vera, kako je moguće uspostavljanje republike kao unitarne države stanovnika različitih nacionalnosti i vera. Stoga, zvučalo bi komično, da nije tragično, kada poslanici u nekim našim republikama podnose deklaracija o državnoj suverenosti i nedeljivosti tih republika iako se tome protive delovi drugih naših naroda koji žive izvan svojih matičnih republika.

Svesni da nije moguće ostvariti pravo na samoopredeljenje, uključujući i pravo na otcepljenje, u vlastitoj verziji na štetu drugih jugoslovenskih naroda, savremene „mlade demokrate“ u pojedinim republikama pribegli su stvaranju vlastite oružane sile i onemogućavanju rada Predsedništva SFRJ, kao Vrhovne komande, u skladu sa Ustavom i Zakonom o opštenarodnoj odbrani. Time se može objasniti da je JNA bila

onesposobljena u razoružavanju tih oružanih formacija, čime je ne samo stvorena konkurentska oružana sila nego su i neposredno ugroženi interesi jugoslovenskih naroda koji ne raspolazu takvim oružanim aparatom. Očigledno je, prema tome, da postoje samo dve mogućnosti: ili razoružanje tih paravojnih formacija ili stvaranje istih takvih formacija i od strane drugih naroda, što se mora shvatiti kao samo predvorje građanskog rata u Jugoslaviji, a to bi sve jugoslovenske narode uvelo u tragediju iz koje bi teško bilo naći izlaz.

Nema sumnje da ekonomski, politički i drugi razlozi govore u prilog opstanka Jugoslavije kao demokratske, više-stranačke parlamentarne pravne države. Izvesno je da ta država ne može biti ni unitarna, ni konfederalna, već federalna. Poželjnost opstanka Jugoslavije proističe iz još jednog razloga. Naime, nije moguće razgraničiti pojedine jugoslovenske narode, posebno dva najbrojnija naroda u Jugoslaviji – hrvatski i srpski. Imperativ je, dakle, demokratski dijalog svih legitimnih predstavnika naroda i republika, traženje mirnog načina izlaska iz krize, uz uvažavanje interesa svih jugoslovenskih naroda, i iznalaženje opšteprihvatljivog rešenja. Promene i preuređenje Jugoslavije neophodno je i zato što ovako uređena savezna država, kao nedelotvoran spoj konfederalnih i federalnih elemenata, ne može funkcionisati. No, izgleda da je takav dogovor teško postići jer su toliko ojačale snage secesije da se izlaz iz krize još ne može jasno sagledati. Ipak, ostaje nada da će narodi, republike i građani Jugoslavije, i pored potpune informativne blokade, otkriti suštinu problema i doprineti njegovom razrešavanju. Isto tako, u traganju za novim rešenjima svaki jugoslovenski narod treba da bude predstavljen kao celina od svojih legitimnih državnih i političkih organa. U taj proces traganja treba posebno uključiti i Skupštinu SFRJ i skupštine republika kako bi se obezbedilo da politička volja naroda stvarno dođe do izražaja. Naravno, za okončanje tog procesa preuređenja savezne države nema mnogo vremena. Jer, u savremenim evropskim i svetskim integracionim procesima, zastoj i kašnjenja se teško nadoknađuju.

SUMMARY

YUGOSLAVIA AND CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENTS
IN EUROPE AND THE WORLD

The creation of the state of Southern Slavs was the expression and realization of strivings of the Yugoslav nations, and of the European and world powers as well. History has shown, however, that a part of political forces in some of the Yugoslav nations did not accept a common state sincerely. By their entering the Yugoslav state community these nations evaded the fate of powers that lost the First World War, and in this common state they attained a minimum of their national programmes, not waiving, however, their complete realization – their complete independence.

In the process of arrangement and organization of the common state after the Second World War attempts were undertaken at establishing a multidimensional, cooperative, consentient, participative and self-management based federalism. In spite of sincerity of intent of numerous participants in these processes of designing a peculiar type of state, however, one should not overlook the existence of forces that continued to dream of their own national states, and these forces were with time becoming increasingly powerful. By its Constitution of 1974 Yugoslavia was formed as an ineffectual amalgamation of confederate and federal elements, unable to react to changes both within and outside its boundaries.

In his interpretation of the right to self-determination, the author maintains that the realization of the certainly legitimate right to self-determination on the part of one or more of the Yugoslav nations is possible only by classical secession, i.e. by its or their parting from the other Yugoslav nations, because the common Yugoslav state was created by the free will of all the Yugoslav nations, which were in this state not subjected to any mistreatment. Such an act would inevitably provoke numerous implications – international legal, political, in the domain of security, and others – both for the Yugoslav nations and for the states surrounding Yugoslavia. It is presently certainly conceivable that such an action would mean the opening of a secessionist and anti-secessionist conflict that could invoke also a direct intervention of foreign factors, and thus escalate even to an armed conflict with unforeseeable consequences.

Economic, political and other reasons speak in favour of the preservation or survival of Yugoslavia as a democratic, multi-party parliamentary legal state. It cannot conceivably be neither unitary nor confederate but federal state. The desirability of the survival of Yugoslavia results also from the fact that it is simply not possible to establish state boundaries for some of the Yugoslav nations, particularly for the two most numerous ones – the Croation and the Serbian. A democratic dialogue between legitimate representatives of all the Yugoslav nations and republics, and searching for a peaceful out of the crisis are certainly the necessary imperative.

R E S U M E

LA YUGOSLAVIE ET LES COURANTS CONTEMPORAINS
EN EUROPE ET DANS LE MONDE

La création de l'Etat des Slovènes du Sud a été l'expression des désirs des peuples yougoslaves, mais aussi des puissances européennes et mondiales. Cependant, l'histoire a montré qu'une partie des forces politiques agissant dans certains peuples yougoslaves ne voulait pas sincèrement accepter l'Etat commun. Entrant en Yougoslavie, ces peuples ont évité le sort des puissances vaincues, et dans le cadre de l'Etat commun ont réalisé le minimum de leurs programmes nationaux, ne niant pas leurs programmes maximum – l'indépendance totale.

Pendant la mise en scène de l'Etat commun après la deuxième guerre mondiale, on a essayé de faire un fédéralisme multidimensionnel, coopératif, consensuel, participationiste et autogestionnaire. Malgré la sincérité de nombreux participants dans la réalisation de ces processus de construction du type particulier de l'Etat, on ne peut pas oublier l'existence des forces qui ont rêvé continuellement de propre Etat national, et durant le temps ces forces devenaient de plus en plus fortes. Par la Constitution de 1974, la Yougoslavie a été formé comme une jonction stérile des éléments de fédération et de confédération, incapable pour la réaction contre les changements intérieurs et extérieurs de ses frontières.

Traduisant l'emploi des droits de l'autodétermination, l'auteur estime que la réalisation du droit des peuples concernant l'autodétermination peut être réalisé seulement par la sécession classique. Cet acte provoquera sans doute implications nombreuses – internationales, juridiques, politiques, de sécurité et autres, aussi pour les peuples yougoslaves que pour leurs environnement. Dès maintenant il est certain que cet acte portera le signe de sécessionisme ou antisécessionisme se traduisant en conflit jusqu'à l'intervention des facteurs entrangers, ce que pourrai déclencher le conflit armé avec les conséquences très incertaines.

Les raisons économiques, politiques et autres parlent au profit de la sauvegarde de la Yougoslavie comme l'Etat démocratique, multipartiste, parlementaire et juridique. Il est évident qu'elle ne pourra pas demeurer comme union, non plus comme confédération, mais seulement comme fédération. Le désir de voir la Yougoslavie demeurer trouve encore une raison – il n'est pas possible de séparer et de désigner les frontières entre certains peuples yougoslaves, surtout deux des plus grands – croate et serbe. L'impératif est, donc, de continuer le dialogue démocratique de tous les représentants légitimes des peuples et des républiques existant en Yougoslavie et la recherche d'une voie pacifique de sortir de cette crise.

РЕЗЮМЕ

ЮГОСЛАВИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕЧЕНИЯ В ЕВРОПЕ И МИРЕ

Создание государства южных словян представляло собой выражение стремлений югославских народов, но и европейских и мировых держав. Однако, история показала, что часть политических сил в некоторых югославских народах не приняло искренне совместное государство. Вступлением в югославское содружество этим народам удалось избежать судьбы побежденных держав, а в составе совместного государства они осуществили минимум своей национальной программы, не отказываясь от ее максимальной реализации – полной самостоятельности.

В устройстве совместного государства после второй мировой войны сделана попытка восстановить многообразный, кооперативный, консенсусный, соучастный и самоуправленческий федерализм. Несмотря на искренность многочисленных участников в этих процессах строительства особого типа государства, нельзя пренебречь существованием сил, которые постоянно мечтали о собственном национальном государстве, и по мере протекания времени эти силы становились все мощнее. Конституцией из 1974 года Югославия была сформирована как неэффективное соединение конфедеральных и федеральных элементов, делающее ее неспособной реагировать на изменения внутри и вне ее границ.

Толкуя использование права на самоопределение, автор считает, что югославские народы свободной волей создали совместное государство, а учитывая, что в таком государстве они не подвергаются любым насилиям, осуществление их, конечно, законного права на самоопределение можно обеспечить только классической сецессией, т.е. отделением от остальных народов Югославии. Такое действие неминуемо вызовет многочисленные импликации – международно-правовые, политические, относящиеся к вопросам безопасности и другие, как для югославских народов, так и для нешего окружения. Уже теперь совсем ясно, что это означало бы сецессионистское, т.е. антисецессионистское столкновение, вплоть до открытого вмешательства иностранного фактора, что могло бы перерасти в вооруженное столкновение с необозримыми последствиями.

Экономические, политические и другие соображения говорят в пользу существования Югославии как демократического, многопартийного, парламентарного, правового государства. Вполне ясно, что она не может быть ни унитарной, ни конфедеральной, а федеральной. Желательность существования Югославии проистекает также из причины, что нет возможности разграничить отдельные югославские народы, особенно два наиболее многочисленных – хорватский и сербский. Императивом, значит, является демократический диалог всех законных представителей народов и республик в Югославии и поиск мирного способа выхода из кризиса.